

การติดตามผลกระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ
เพื่อการเรียนรู้จริยธรรมวิชาชีพสื่อสารมวลชน*
FOLLOW-UP ON THE PARTICIPATORY LEARNING IN THE MEDIA PRODUCTION
FOR MASS MEDIA PROFESSION ETHICS LEARNING

โสรยา งามสนิท, ปรียา สมพิช, นิศรารัตน์ วิลัยลักษณ์

Soraya Ngamsnit, Preeya Sompuech, Nisararat Wilailuk

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakhon Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: soraya@pnru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมสื่อสารมวลชนในการผลิตสื่อ ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยของนักศึกษา เริ่มจากปี พ.ศ.2559 ถึงปี พ.ศ. 2562 และเพื่อติดตามผลการเรียนรู้จากโครงการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่าง การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นนักศึกษาและอาจารย์ซึ่งเป็นอาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และผลงานสื่อของนักศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1. เมื่อมีการติดตามกระบวนการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อผ่านไป 4 ปี นักศึกษามีการซึมซับจริยธรรมสื่อสารมวลชนจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การวิจัย การเรียนรู้จริยธรรมสื่อสารมวลชนผ่านการมีส่วนร่วมในผลิตสื่อละครโทรทัศน์ในปี 2559 รายวิชาที่เรียนในหลักสูตร และการซึมซับจากการนำเสนอเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อมวลชนในชีวิตประจำวัน 2. หลังจากนักศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ นักศึกษาสามารถตัดสินใจเชิงจริยธรรมวิชาชีพในการผลิตสื่อได้อย่างเหมาะสม นั่นคือ เกิดความเปลี่ยนแปลงลักษณะการเรียนรู้ในตัวนักศึกษา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย คือนักศึกษา เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความคิดอย่างเป็นระบบ ด้านจิตพิสัย คือนักศึกษา ตระหนัก เคารพ ใส่ใจ จริยธรรมวิชาชีพสื่อสารมวลชน และ ด้านทักษะพิสัย คือนักศึกษา ทำได้ ทำเป็น ทำถูกต้อง

คำสำคัญ: การติดตามผล; การมีส่วนร่วม; การผลิตสื่อ; จริยธรรมวิชาชีพสื่อสารมวลชน

Abstract

Objectives of this research article were to study factors affecting ethical decision making for mass media production with cognitive, affective and psycho motor domains of students from 2559 to 2562 B.E. and to follow up the learning concept from the research project. The methodology was the mixed methods: Documentary Research, Qualitative Research and Participatory Action Research. The key Informants were the 35 volunteer students and advisors in Phranakhon Rajabhat University. The research tools used to collect data were Interview script, Focus Group Discussion topics, Observation notes and the students' produced media. Data were analyzed by content descriptive interpretation methods.

Findings were as follows: 1. Following up the learning process through participation in media production for 4 years, it was found that students absorbed mass media ethics from various factors, such as mass media ethics through participation in television drama production in the year of 2559 B.E., subject contents in the curriculum and from daily contents presented in mass media in daily life, 2. After undergoing the learning process through media production process, students were able to make suitable ethical decision making. That is to say there were learning process changes in students in 3 areas: Cognitive domain; students gained systematic knowledge, understanding and thinking. Affective domain; students realized, respect, paid attention to mass media ethics. Psycho motor domain; students can do, know how to do and do it right.

Keywords: Follow-up; participation; media production; mass media profession ethics

บทนำ

สื่อมวลชนกำลังประสบปัญหาด้านจริยธรรมและต้องการคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ระบุว่าคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรม ขณะเดียวกันคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยมที่เป็นผลกระทบจากการเลือนไหลทางวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่ประเทศทั้งทางสื่อมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยขาดการคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนามีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูให้ความรูปลูกฝังศีลธรรมใหม่คุณภาพและจริยธรรมลดน้อยลงนำไปสู่

ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ซึ่งปัญหาว่าค่านิยมที่ดีงามของไทยเสื่อมถอย การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและกระแสโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ฝังาม ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง คนไทยให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดั่งงามลดลง ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น มุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง ต่างแก่งแย่งเอาเปรียบกัน ทำให้คนไทยขาดความสามัคคี การเคารพสิทธิผู้อื่น และการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลมาถึงการยึดถือจริยธรรมวิชาชีพ สื่อมวลชนด้วยเช่นกัน สื่อมวลชนถูกตั้งคำถามเชิงจริยธรรมหลายครั้งจากประชาชนผู้ชม รวมทั้งคนในวงการวิชาชีพกันเอง จากการวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศไทย พบว่า สื่อในประเทศไทยมีปัญหาด้านจริยธรรมเพิ่มมากขึ้นจากการที่มีองค์กรสื่อเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อใหม่ และสื่อชุมชน ยังไม่มีแนวทางในการกำกับดูแลกันเอง ปัญหาด้านจริยธรรมอาจเกิดจากความไม่รู้ของผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้บริหารมีโอกาสตรวจสอบมากขึ้น อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนเองก็มีความพยายามในการที่จะพัฒนาจริยธรรมของตนเองด้วย (ศิริวรรณ อนันต์โท, 2558) การปลูกฝังความรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับจริยธรรมในผู้เรียนด้านนิเทศศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะเป็พื้นฐานในการนำไปต่อยอดพัฒนาและสร้างสรรค์เป็นข้อกำหนดทางจริยธรรมวิชาชีพเมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานได้

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อละครโทรทัศน์ เพื่อการเรียนรู้จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างยั่งยืน (โสธยา งามสนิท, 2560) พบว่า การจะปลูกฝังจริยธรรมสื่อมวลชนได้ยาวนานนั้น จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลงมือปฏิบัติจริง เปรียบเสมือนผู้เรียนเป็นพนักงานทำงานจริง อาจารย์ผู้สอนมีบทบาทเป็นลูกค้ำหรือผู้ประเมินงาน มีการเตรียมงานแบบมืออาชีพจริง ซึ่งภายหลังเมื่องานวิจัยนี้เสร็จสิ้น ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ มีความช่างสังเกต รู้จักการตั้งคำถามเชิงจริยธรรม ตัดสินใจเชิงจริยธรรมได้เหมาะสมขึ้น รู้เท่าทันสื่อมากขึ้น และตระหนักถึงหลักจริยธรรมของการผลิตงานสื่อมวลชนในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ ผู้เรียนยังความกระตือรือร้นสูง มีความพึงพอใจในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความภาคภูมิใจในผลงานของตน กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนผ่านการมีส่วนร่วมในการผลิตละครโทรทัศน์ของตนเอง

สอดคล้องกับตัวอย่างของกาญจนา แก้วเทพ (2548) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแบบร่วมมือ กระทำ โดยพิจารณาจากช่องทางในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวิถุชุมชนให้

มีความต่อเนื่องยาวนานโดยอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากบุคคลที่มีบทบาทต่าง ๆ ได้แก่

- การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร เช่น ฟังแล้วไปบอกต่อ เกิดการตรวจสอบปัญหา หรือ เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษกับทางสถานีฯ
- การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการ เช่น เจ้าของรายการ ลูกจ้างสถานีวิทยุชุมชน
- การมีส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล เช่น เป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน
- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชน เช่น เป็นอาสาสมัคร คณะทำงาน
- การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและนโยบายต่าง ๆ เช่น เป็นกรรมการชุดต่าง ๆ ของ สถานีวิทยุชุมชน
- การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน เช่น การประชาสัมพันธ์ การระดมทุน

การมีส่วนร่วมจึงสำคัญมากต่อการเรียนรู้และการสร้างประสบการณ์ ยิ่งสนุก ยิ่งมีบทบาทมากเท่าใด ยิ่งต้องการมีส่วนร่วมมากเท่านั้น ดังเช่น ทฤษฎีการเล่นของสติเฟนสัน (Stephenson, 1988) ซึ่งกล่าวว่า “สื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่เปรียบดังของเล่น สำหรับผู้รับสาร” หมายถึง บุคคลจะเลือกใช้สื่อมวลชนตามความชอบหรือตามความสนใจของตน เพื่อความสนุกสนานคล้ายเด็กเล่นของเล่น ซึ่งผลพลอยได้จากการเล่นนี้ ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของบุคคล เช่น นำความรู้จากละครไปปฏิบัติ ตามเมื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์อันไม่พึงประสงค์ หรือนำความรู้หรือประสบการณ์ผ่านสื่อที่เคยรู้จักมาใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาหรือใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งยังใช้ความรู้ที่ได้จากการ “มีส่วนร่วม” กับสื่อมวลชนนี้ไปเข้าสังคมหรือสร้างความทันสมัยให้กับตนเอง เช่น นำไปเป็นหัวข้อสนทนาที่ได้รับความสนใจมาก เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับศึกษานันทนาการ (edutainment) ก็เป็นที่นิยมใช้ในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งศึกษานันทนาการ หมายถึง กระบวนการที่มีการออกแบบผสมผสานข้อมูลข่าวสารและสาระความรู้ในด้านต่าง ๆ เข้ากับความบันเทิง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ สร้างสรรค์ทัศนคติที่พึงประสงค์ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือนำพาความรู้ไปยังกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย เช่น ละคร เพลงร็อก ภาพยนตร์ การ์ตูน ศึกษานันทนาการจึงเป็นการผลิตสื่อที่มีความบันเทิงสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิต โดยไม่เป็นการ ยัดเยียดหรือบีบบังคับผู้รับสารจนเกินไป เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ปลอดภัย การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิต ผ่านละคร การ์ตูน หรือเพลง เป็นต้น (Singhal, 1999)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน จึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข โดยใช้กระบวนการปลูกฝังสื่อมวลชนรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้เกิดการวิจัยติดตามผลการมีส่วนร่วมนี้ขึ้น ผู้วิจัยต้องการติดตามผลว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตสื่อของการวิจัยที่ผ่านมาในปี 2559 จะยังส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมที่เหมาะสมของผู้เรียนอยู่หรือไม่ เมื่อเวลาจะผ่านไประยะหนึ่ง จากปี 1 สู่ปี 4 ไกลสำเร็จการศึกษา และเมื่อพบประเด็นเชิงจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนที่คล้ายกัน ผู้เรียนจะสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมตามหลักจริยธรรมที่ได้เรียนรู้หรือไม่ ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่คาดหวังให้เกิดขึ้น เพื่อในอนาคตพวกเขาเหล่านี้จะได้เป็นนักวิชาชีพที่มีจริยธรรมในวงการวิชาชีพนิเทศศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมวิชาชีพสื่อสารมวลชนในการผลิตสื่อ ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยของนักศึกษา เริ่มจากปี พ.ศ. 2559 ถึงปี พ.ศ. 2563
2. เพื่อติดตามผลการเรียนรู้จากโครงการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อละครโทรทัศน์เพื่อการเรียนรู้จริยธรรมวิชาชีพสื่อสารมวลชนอย่างยั่งยืนที่ทำในปี พ.ศ. 2559”

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัย เป็นอาสาสมัครที่มาจากกลุ่มนักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์ซึ่งลงทะเบียนเรียนในรายวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพนิเทศศาสตร์ และอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการพิเศษ โดยจำนวนกลุ่มเป้าหมายนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนการตอบรับเป็นอาสาสมัครจากนักศึกษาทั้งหมด 80 คน และอาจารย์ทั้งหมด 8 คน มีอาสาสมัครที่ตอบรับมาแบ่งเป็นนักศึกษาจำนวน 32 คน อาจารย์ที่ปรึกษาจำนวน 3 คน ทั้งนี้เป็นไปตามเกณฑ์จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

3. เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยจัดทำเพื่อติดตามผลการเรียนรู้ของนักศึกษาที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นลำดับจากชั้นปีที่ 1 – 4 ดังนี้คือ 1. เอกสารรายงานที่ผลิตในรูปแบบคู่มือการผลิตสื่อ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อบังคับทางจริยธรรมวิชาชีพสื่อสารมวลชน รวมทั้งเอกสารคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรนิเทศศาสตร์บัณฑิต มรภ.พระนคร 2. แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจ และการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของนักศึกษา 3. แบบสังเกตการผลิตสื่อของนักศึกษา 4. ผลงานสื่อของนักศึกษา 5.

การสนทนากลุ่ม 6. แบบสัมภาษณ์ นักศึกษา และแบบสัมภาษณ์อาจารย์ โดยเน้นเกี่ยวกับข้อสังเกต ที่เป็นปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา ทั้งการเปลี่ยนแปลงในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย

4. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต มจร.พระนคร และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อบังคับทางจริยธรรมวิชาชีพ แล้ววิเคราะห์และสังเคราะห์นำมาสร้างเกณฑ์ประเมินกระบวนการผลิตสื่อ จากนั้นทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิที่เกี่ยวกับการติดตามผลการเรียนรู้ด้วยเครื่องมือทั้งหมดที่ได้สร้างขึ้น ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - สิงหาคม 2563

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อติดตามผลการเรียนรู้ที่สืบเนื่องจากโครงการวิจัยในปี 2559 จากแบบประเมินการตัดสินใจเชิงจริยธรรมฯ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เอกสารที่เกี่ยวข้องและ ผลงานสื่อที่ผลิตโดยนักศึกษา โดยพิจารณาจากความคิดสร้างสรรค์และการประยุกต์ใช้ความรู้ตลอด 4 ปี และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตสื่ออย่างมีจริยธรรม ที่แสดงออกมาในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย จากแบบสัมภาษณ์ นักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาและจากผลงานสื่อที่ผลิตโดยนักศึกษา

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมวิชาชีพสื่อสารมวลชนในการผลิตสื่อทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยของนักศึกษา เริ่มจากปี พ.ศ.2559 ถึงปี พ.ศ. 2563

ตลอด 4 ปีที่ผ่านมา พบว่า การได้มีส่วนร่วมในการผลิตละครโทรทัศน์เมื่อปี 2559 ส่งผลให้สนใจเรื่องจริยธรรมวิชาชีพสื่อมากขึ้น จากการสนทนากลุ่ม นักศึกษากล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อละครโทรทัศน์ในวิชานี้ ทำให้รู้จักสังเกตการนำเสนอเนื้อหาของสื่ออื่น ๆ เกิดการซึมซับวิธีการตัดสินใจเชิงจริยธรรมจากสื่อรอบตัวในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นตัวอย่างที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างสรรค์ผลงานโครงการพิเศษของตนเอง อีกทั้งยังมีรายวิชาที่นักศึกษาได้เรียนรู้จำนวนมาก เช่น จริยธรรมและกฎหมาย สื่อสารมวลชนหลักและทฤษฎีนิเทศศาสตร์ หลักและทฤษฎีการผลิตสื่อสารมวลชน การถ่ายภาพเบื้องต้น การรู้เท่าทันสื่อ การออกแบบและจัดหน้าสื่อสิ่งพิมพ์ กลยุทธ์การนำเสนองานนิเทศศาสตร์ การสร้างสรรค์และการผลิตงานโฆษณา การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ รายวิชาที่ยกตัวอย่างเพียงส่วนหนึ่งมานี้ ล้วนช่วยส่งเสริมความยั่งยืนในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อสารมวลชนของนักศึกษามาโดยตลอดทุกภาคการศึกษา เนื่องจากนักศึกษาจะต้องผลิตสื่อใน

ทุกรายวิชาโดยคำนึงถึงจริยธรรมควบคู่ไปด้วย ทำให้นักศึกษามีความเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ และทักษะที่จะผลิตสื่อของตนอย่างมีจริยธรรมพอสมควร

จากแบบประเมินความรู้ ความเข้าใจ และการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของนักศึกษา พบว่าการที่นักศึกษาซึมซับวิธีการนำเสนอเนื้อหาของสื่อในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้การตัดสินใจเชิงจริยธรรมของแต่ละคนมีความแตกต่างกันในบางเรื่อง ถ้าเป็นการนำเสนอเนื้อหาในเชิงบวก เช่น ข่าวนักกีฬาได้เหรียญทอง ฉากลูกกตัญญูในละครน้ำดี ทุกคนจะตอบเป็นเอกฉันท์ว่า สื่อนำเสนอได้เหมาะสม ถ้าเป็นการนำเสนอเนื้อหาในเชิงลบ เช่น การใช้คำเหยียดเพศ การสุบบุหรี่ยุติทุกคนจะตอบเป็นเอกฉันท์ว่า สื่อนำเสนอได้ไม่เหมาะสม แต่ถ้าเป็นเนื้อหาที่กำกวม คือขัดต่อจริยธรรมแต่มีภาพปรากฏในสื่อเป็นประจำ เช่น โฆษณาแฝง คำตอบของนักศึกษาจะไม่เป็นเอกฉันท์ ทั้งนี้เพราะนักศึกษาหลายคนคิดว่า สิ่งที่เห็นคือสิ่งที่ทำได้ตามปกติ

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เสียงส่วนใหญ่กล่าวว่า มีความภาคภูมิใจในผลงานของตน ซึ่งสอดคล้องกับแบบสังเกตที่พบว่า นักศึกษามีความเปลี่ยนแปลงด้านจิตพิสัยที่ชัดเจนมาก คือมีความตั้งใจ มีความกระตือรือร้น และรับผิดชอบต่อตนเองและเพื่อนร่วมกลุ่ม

2. ผลการเรียนรู้จากโครงการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อละครโทรทัศน์เพื่อการเรียนรู้จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างยั่งยืนที่ทำในปี พ.ศ. 2559”

จากการศึกษากระบวนการผลิตสื่อของแต่ละกลุ่ม พบว่า การมีส่วนร่วมตั้งแต่งานวิจัยปี 2559 ทำให้ประสบการณ์ของแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน และเป็นจุดเริ่มต้นที่จุดประกายความถนัดในด้านต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตสื่อ ทุกกลุ่มมีการใช้ความรู้ ความเข้าใจและทักษะเฉพาะตัวของสมาชิกในกลุ่ม จึงมีวิธีการบริหารงานต่างกันด้วย โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มที่ทำโครงการพิเศษแบบเข้าร่วมการประกวดผลิตสื่อกับทุนภายนอก กลุ่มนี้สมาชิกจะมีสมาชิกที่มีบทบาทเป็นผู้อำนวยการผลิตมาตั้งแต่วิจัยปี 2559 และกลุ่มที่ทำโครงการพิเศษผลิตสื่อตามความชอบและความถนัดของตน กลุ่มนี้มักจะมีสมาชิกที่มีบทบาทเป็นผู้ชมและผู้แสดง

ระดับการมีส่วนร่วม (กาญจนา แก้วเทพ, 2543) แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ชม/ ผู้รับสาร/ ผู้ใช้สาร ซึ่งมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด เป็นการมีส่วนร่วมในระดับเริ่มต้น

2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร/ ผู้ผลิต/ ผู้แสดง ซึ่งมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางเป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูงขึ้น เนื่องจากจะมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการผลิต 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการผลิต ขั้นการผลิต และขั้นหลังการผลิต

3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้อำนวยการผลิต/ ผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งมีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด เป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงที่สุด เนื่องจากต้องใช้ทักษะและความรู้มาก ต้องรู้จักการกำหนดนโยบาย การวางแผน การดำเนินการใช้สื่อ การรับผิดชอบต่อผลได้ผลเสียจากการผู้อำนวยการผลิต

อภิปรายผลการวิจัย

การติดตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับลักษณะการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านของนักศึกษา หลังจากผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามกระบวนการของงานวิจัยนี้ ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

ด้านพุทธิพิสัยนั้น นักศึกษาสามารถจำแนกเนื้อหาความรู้ว่าอะไรคือจริยธรรม สื่อสารมวลชน และระลึกได้เมื่อต้องการนำมาใช้ว่า การนำเสนอแบบไหนที่พึงระวังหรือต้องตั้งข้อสังเกตให้มาก เข้าใจความหมายของเนื้อหาสาระที่ตนเองจะนำมาผลิตสื่อโดยตระหนักถึงจริยธรรมสื่อสารมวลชน นำเอาเนื้อหาสาระ หลักการ ความคิดรวบยอด และทฤษฎีต่าง ๆ ไปใช้ในรูปแบบใหม่ เป็นการเขียนบทและเขียนขั้นตอนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลงานสื่อของตนเอง สามารถวิเคราะห์แยกเนื้อหาให้เป็นส่วนย่อยเพื่อค้นหาคำประกอบ โครงสร้าง หรือความสัมพันธ์ในส่วนย่อยนั้น นั่นคือ การศึกษาหาข้อมูลในการผลิตสื่อแล้วนำมาแยกส่วนออกเฉพาะที่ตนเองต้องการนำไปใช้ และมีการสังเคราะห์ ที่จะนำองค์ประกอบหรือส่วนย่อย ๆ นั้น เข้ามารวมกันเพื่อให้เป็นภาพที่สมบูรณ์เกิดความกระจ่างใสในสิ่งนั้น ซึ่งก็คือผลงานสื่อที่นักศึกษาผลิตออกมาเป็นของตนเอง รวมทั้ง นักศึกษาประเมินค่า พิจารณาคุณค่าของผลงานตนเองผ่านกระบวนการวิพากษ์ผลงาน ร่วมรับผลดีผลเสียและความภาคภูมิใจในผลงานของตน

ด้านจิตพิสัยพบว่า นักศึกษาได้รับประสบการณ์จากการเรียนตลอด 4 ปี รวมทั้งเรียนรู้จากสื่อมวลชนที่ปฏิบัติงานจริง ทำให้การทำโครงการพิเศษเพื่อนำเสนอผลงานชิ้นสุดท้ายเป็นที่ยอมรับ มีปฏิภริยาโต้ตอบกับโครงการพิเศษด้วยความเต็มใจ ตั้งใจ กระตือรือร้น เนื่องจากเป็นผลงานที่ตนเองเลือกที่จะทำตามความตั้งใจของตน มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน เข้าใจ ยอมรับในผลงานของตน ไม่ว่าจะได้รับข้อเสนอแนะติชมอย่างไรก็ยินดีรับฟังและนำไปปรับปรุง รู้จักพิจารณาคุณค่าและรวบรวมค่านิยมให้เข้าเป็นระบบค่านิยมหรือสร้างมโนทัศน์ของค่านิยม โดยตระหนักถึงกระบวนการทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด ล้วนเป็นผลงานที่ตนเอง “ทำดีที่สุดแล้ว” ซึ่งทุกคนในกลุ่มต่างก็มีความเห็นพ้องต้องกัน ไม่มีการกล่าวโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และสุดท้ายนักศึกษามีความรู้สึกภาคภูมิใจ ร่วมรับผิดชอบและรับชอบในผลงานของตน

และด้านทักษะพิสัย นักศึกษาสามารถทำตามตัวอย่างที่อาจารย์ให้ หรือดูแบบจากของจริงได้สำเร็จ รับคำสั่งงานจากอาจารย์แล้วสามารถนำมาส่งได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ จากนั้นสร้างผลงานโดยอาศัยความรู้ที่เคยทำมาก่อนแล้วเพิ่มเติมได้ดีขึ้นกว่าตอนเรียนชั้นปีที่ 1-3 สามารถออกแบบสื่อในเรื่องที่คล้าย ๆ กันและแยกรูปแบบสื่อให้ต่างกันได้อย่างถูกต้อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษาเกิดความชำนาญ และรับผิดชอบงานผลิตสื่อให้สำเร็จตามกำหนดเวลา

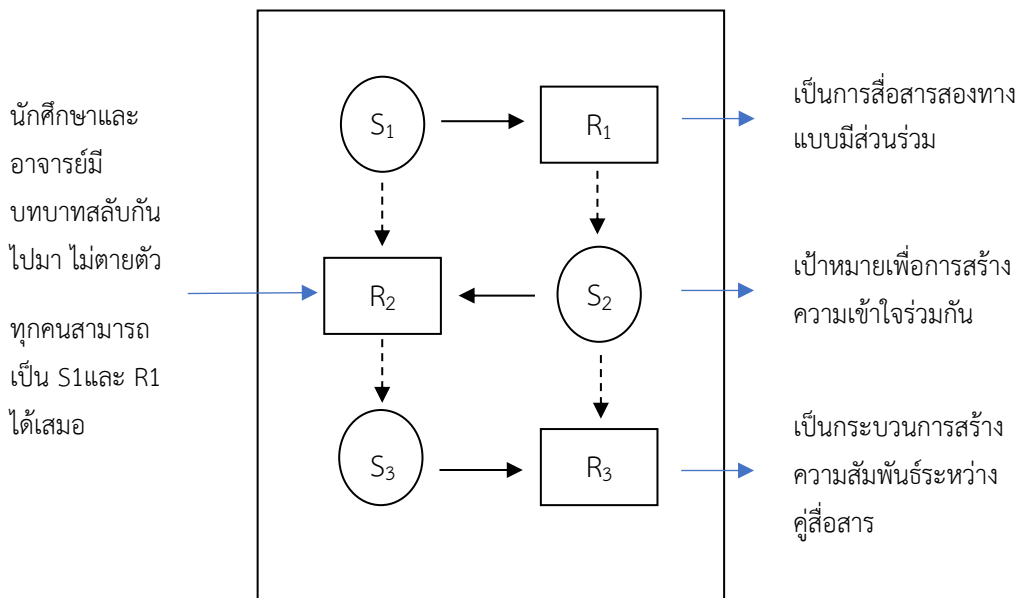
ส่วนผลจากการวิจัยในปี 2559 ที่ได้ติดตามมาตลอด 4 ปีนั้น แสดงชัดเจนว่านักศึกษามีปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบ “ซึมซับ” ได้แก่ รายวิชาที่ได้ศึกษามาตลอดตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 โดยนักศึกษาที่อาสาสมัครเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย ได้กล่าวถึงวิชานี้ในการสนทนากลุ่ม ว่าเป็นวิชาที่เป็นจุดเริ่มต้นของความใส่ใจ

ใจในจริยธรรมในการผลิตสื่อ ได้แก่ วิชาจริยธรรมและกฎหมายสื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นงานวิจัยในปี 2559 นอกจากนี้ นักศึกษายังซึมซับจากสื่อต่าง ๆ รอบตัวทั้งหมดในชีวิตประจำวัน ทำให้รู้จักสังเกต จดจำ และนำมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง นักศึกษาจึงเกิดการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนด้านเวลา เพราะมีการปลูกฝังทั้งในส่วนของหลักสูตรและสิ่งแวดล้อมรอบตัวนั่นเอง ดังนั้น การเรียนรู้ผ่านกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ในปี 2559 จึงมีส่วนช่วยในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมวิชาชีพอสื่อสารมวลชนของนักศึกษาอีกทางหนึ่งด้วย สอดคล้องกับทฤษฎีการเล่นกับสื่อมวลชน ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ผ่านความสนุกของผู้ชมย่อมทำให้ผู้ชมเต็มใจที่จะเรียนรู้และจดจำได้ (Stephenson, 1998) และสอดคล้องกับแนวคิดสาระบันเทิง คือ ผู้เรียนสามารถการเรียนรู้ผ่านความบันเทิงที่แฝงอยู่ในกระบวนการผลิตสื่อ (Rogers, 1999) รวมทั้งสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยสร้างสรรค์ชิ้นงาน โดยมองว่า การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการสร้างพลังความรู้ในตนเองและด้วยตนเองของผู้เรียน หากผู้เรียนได้สร้างสรรค์ชิ้นงานโดยใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสม จะทำให้เห็นความคิดนั้นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (ทิตนา แคมมณี, 2552) ดังนั้น ทักษะทั้ง 3 ด้านที่ผู้เรียนสร้างขึ้นในตนเองนี้จะมีควมหมาย มีความคงทน สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจความคิดของตนได้ และยังสามารถนำไปเชื่อมโยงต่อยอดได้อย่างหลากหลาย

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยตามกระบวนการสื่อสารในแบบจำลองเชิงพิธีกรรม ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแบบจำลอง S หมายถึง sender R หมายถึง Receiver ซึ่งตามธรรมเนียมไทยและตามอำนาจเชิงโครงสร้าง เมื่อผู้ส่งสารเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา มีฐานะเป็นผู้มีอำนาจทางการสื่อสารมากกว่า รูปแบบการสื่อสารโดยทั่วไปจึงมักจะมีการสื่อสารทางเดียว หรือสื่อสารแบบแนวตั้ง (Vertical) นักศึกษามักจะไม่คัดค้าน หรือมีส่วนร่วมในแสดงความคิดเห็นมากนัก

แต่เมื่อใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันทุกขั้นตอน นักศึกษาซึ่งเคยมีอำนาจน้อยกว่าก็มีโอกาสในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในทุกขั้นตอนของการทำงาน จึงทำให้นักศึกษามีความสุข สนุก ทำท่าย สามารถสร้างสรรค์ผลงานออกมาตามที่ตนเองต้องการได้เต็มที่ และก่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดี ผู้วิจัยจึงสามารถกล่าวได้ว่า การผลิตสื่อละครโทรทัศน์เพื่อการเรียนรู้จริยธรรมสื่อสารมวลชนในปีที่ 1 ส่งผลต่อมายังการผลิตสื่อในปีที่ 4 อย่างมีจริยธรรมวิชาชีพ ทั้งในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัยผ่านวิธีการมีส่วนร่วมในทุกบาทพั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ สามารถนำขั้นตอนการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับไปออกแบบหลักสูตรเพื่อประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ได้ แม้กระทั่งวิชาทฤษฎี เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับจากกระบวนการนำไปใช้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้สอนสามารถนำแนวทางจากการวิจัยไปใช้ส่งเสริมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้มีการสื่อสารในหลายระดับ ทั้งแนวระนาบและแนวตั้งนำมาใช้ในกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกผลิตสื่อตามความถนัดของตน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยแนะนำ คอยประคับประคองให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพและแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยนักศึกษากลุ่มเดิมหลังจากสำเร็จการศึกษา เพื่อติดตามผลความยั่งยืนด้านระยะเวลา ภายหลังจากการเรียนรู้ผ่านไปสักระยะเวลาหนึ่งแล้วอีกครั้งว่า ผลจากการเรียนรู้ในระดับมหาวิทยาลัยจะยั่งยืนยาวนานไปได้นานหรือไม่ มีปัจจัยใดในการสนับสนุนผลการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). *ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2556). *คุณลักษณะ & วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ. (2549). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทิตินา แฉมฉณี. (2552). *ศาสตร์การสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ อนันต์โท. (2558). จริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน: การศึกษาในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียน. *วารสารอิศราปริทัศน์*, 4(6), 7-25.
- โสธยา งามสนิท. (2560). *การมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อละครโทรทัศน์เพื่อการเรียนรู้จริยธรรมสื่อมวลชนอย่างยั่งยืน* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.nesdc.go.th/download/article/article_20160323112418.pdf
- _____. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.nesdc.go.th/download/article/article_20160323112431.pdf
- Stephenson, W. (1988). *The Play Theory of Mass Communication*. Transaction, Inc.
- Singhal, A & Rogers, E. (1999). *Entertainment-Education: A Communication Strategy for Social Change*. Lawrence Erlbaum Associates.